

Handreiking aanwezigheids- registratie

van registreren van verzuim naar
registreren van aanwezigheid

Ingrado

Inleiding

In deze handreiking staat het bevorderen van aanwezigheid en de daarbij behorende registratie centraal.

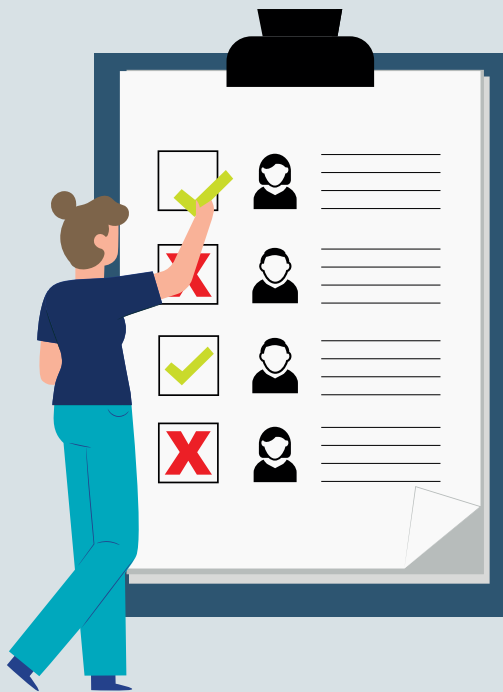
Deze handreiking bestaat uit drie delen. Het eerste deel bestaat uit een theoretische onderbouwing van het belang van aanwezigheid van leerlingen op de school. Vervolgens worden tips en aanbevelingen gegeven om tot een goede aanwezigheidsregistratie te komen en te gebruiken. Tenslotte geven we praktische voorbeelden van rapportages voor scholen. Daarnaast is een losse checklist beschikbaar voor het beleid op aanwezigheid.

Bij de totstandkoming van deze handreiking is gebruik gemaakt van beschikbare literatuur, voorbeelden uit de praktijk van scholen en gemeenten en het handboek voor scholen zoals dat op de website van Ingrado staat.

Goed zicht op de aanwezigheid van leerlingen begint bij een goede registratie. Een goede registratie alleen volstaat niet. Het is van belang dat de juiste informatie in de registratie terecht komt en dat deze goed wordt verwerkt. Dat vraagt ook om heldere afspraken met alle betrokkenen. Deze handreiking geeft leerplichtambtenaren en scholen daarbij houvast.

Van afwezigheid naar aanwezigheid

Het lijkt maar een detail, maar achter deze termen zit een wereld van verschil.

Aanwezigheid

Waar afwezigheid uitgaat van een oorzaak bij de individuele leerling of ouders, gaat aanwezigheid juist uit van een gedeelde verantwoordelijkheid van alle betrokkenen (ouders, kinderen en onderwijs). Het vergroten van de aanwezigheid kan dan ook als de beste stap in de preventie van verzuim worden genoemd. Idealiter zouden we het daarom niet over een afwezigheids-(verzuim)registratie moeten hebben, maar over een aanwezigheidsregistratie.

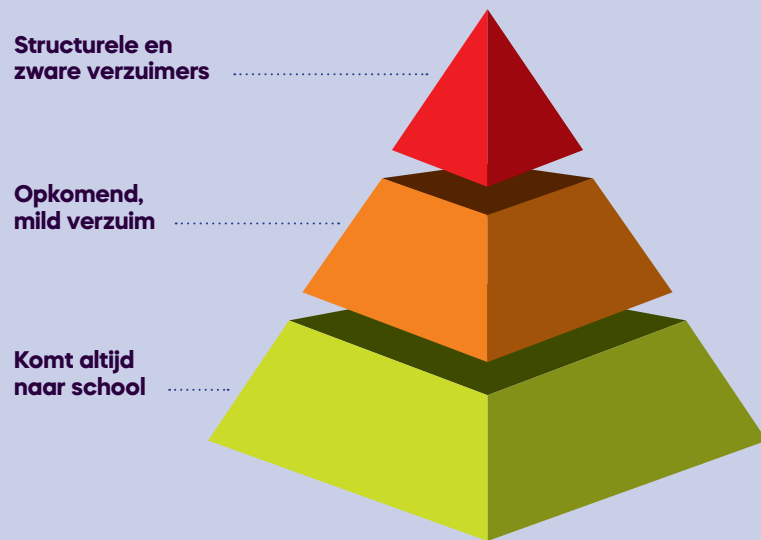
Aanwezigheid doet er toe

School en de aanwezigheid op school doen er toe, ook in het primair onderwijs. Uit onderzoek blijkt dat kinderen maar zelden van de ene dag op de andere de school niet meer bezoeken. Schoolverzuim, met als uiterste consequentie schooluitval, is een proces. Falls en Opatow (2003) omschreven schoolverzuim ook wel eens als “dropping out in slow motion”. Het verhogen van de aanwezigheid van leerlingen kan sterke positieve gevolgen hebben. Zo blijkt uit het onderzoek naar de effectieve school dat onder meer een ordelijk schoolklimaat, waar aandacht voor de aanwezigheid van kinderen wordt gegeven, positief bijdraagt aan het te behalen schoolresultaat¹. Berlinski et al., (2008) tonen aan dat een goede aanwezigheid van jongere kinderen positief bijdraagt aan de schoolloopbaan. Daarnaast draagt aanwezigheid ook bij aan goede schooluitkomsten. Daaruit volgt dat afwezigheid sterk samenhangt met negatieve school uitkomsten (zoals bijvoorbeeld schoolprestaties). Aanwezigheid van de leerlingen op school doet er dus toe!

¹. Schoolresultaat is een wetenschappelijke term waarmee niet alleen prestaties, maar ook ontwikkeling wordt aangeduid.

D De benadering van aanwezigheid

De benadering van aanwezigheid op school en schoolverzuim kan grofweg door drie niveaus te onderscheiden.

Figuur 1 Kearney et al's Response To Intervention Model (Kearney et al., 2019)

Piramide van Kearny

In de piramide van Kearney et al. (2019) representeert elk niveau (Tier) een eigen groep en benadering. Omdat de groep die de school altijd bezoekt het grootst is, vormt deze de onderste laag. Dit niveau geeft de groep jongeren weer die weleens verzuimt, maar van wie het verzuim toch incidenteel genoemd mag worden. Het tweede niveau geeft de groep weer met opkomend, mild verzuim. Deze groep is kleiner dan de groep die altijd naar school gaat, maar groter dan de laatste groep. Deze laatste groep representeert de groep structurele en zware verzuimers en vormt de top van de piramide.

Niveaus

Van elk niveau in de piramide wordt de mogelijke interventie weergegeven die bij de betreffende groep behoort. Zo wordt op het eerste niveau, dat zich richt op alle leerlingen, vooral ingezet op maatregelen om de aanwezigheid te vergroten. Daarbij valt te denken aan het verbeteren van het schoolklimaat, het opstellen en doorvoeren van een aanpak gericht om pestgedrag tegen te gaan, het ontwerpen van een veiligheidsbeleid binnen de school en strategieën die zich richten op de gezondheid van de kinderen en het vergroten van de ouderbetrokkenheid. Allemaal factoren die meehelpen de aanwezigheid te verhogen. Het tweede niveau focust zich dan meer op de aanpak van jongeren waarvan hun aanwezigheid niet vanzelfsprekend is. De benadering door de mentor, maar ook door peers-effect kan bij deze jongeren het meeste effect hebben. Ouders kunnen hier een belangrijke bijdrage leveren. De kwaliteit van de zorgstructuur is daarbij van belang.

Het laatste niveau richt zich meer op specifieke problemen waarbij hulp en ondersteuning ook van buitenaf gezocht moet worden. In deze handreiking staat het bevorderen van aanwezigheid en de daarbij behorende registratie centraal. Dit is het eerste niveau van de piramide.

A young person with brown hair tied back is sitting on a red brick wall. They are wearing a green t-shirt and blue jeans. They are holding a light blue folder or book over their face, completely obscuring it. In their lap, they have several books or papers. The background is a blurred outdoor setting with a brick wall and a doorway.

Aanbevelingen aanwezigheidsbeleid

Hier volgen een aantal praktische tips en aandachtspunten voor het opzetten en uitvoeren van aanwezigheidsbeleid.

Overeenstemming tussen alle stakeholders

Voordat een administratie tot stand komt, moet er breed overeenstemming zijn over het te voeren verzuim/aanwezigheidsbeleid. Dat bevordert een beleid dat door iedereen wordt gedragen. Met breed wordt hier alle stakeholders bedoeld (ouders en kinderen, school en zorg/partner organisaties).

Ouders én kinderen moeten het beleid kennen en kunnen doorgronden. Dit houdt in dat er uitgangspunten geformuleerd worden. De Leerplichtwet vormt in Nederland hiervoor de kaders. Daarin is vastgelegd wanneer er sprake is van geoorloofd verzuim en wanneer dat ongeoorloofd is. In de Leerplichtwet staat ook wanneer verzuim door de school bij de leerplichtambtenaar gemeld moet worden.

Ouders

Ouders zijn een hele belangrijke partner bij het vergroten van de aanwezigheid. In ons spoorboekje ouderbetrokkenheid staan tips over het verstevigen daarvan.

Hieronder alvast 3 tips

Zorg dat ouders zich thuis voelen

Communiceer met ouders over vorderingen van hun kinderen

Alle ouders vinden het leuk om over de prestaties van hun kinderen te praten. Spreek ouders eerst aan op de vorderingen van hun kind. Daarna zullen ze ook geïnteresseerd zijn in het verbeteren daarvan (waaronder de aanwezigheid)

Personeel is toegankelijk

Organiseer dat personeel tijd heeft en open staat om ouders te woord te staan. Dat is vooral belangrijk als het gaat om gezamenlijkheid. Een gezamenlijke verantwoordelijkheid van ouders én school voor de aanwezigheid van het kind op school betekent dat men toegankelijk moet zijn voor het gesprek hierover.

Gebruik de juiste eenduidige codes

Een administratie heeft als doel om een goed inzicht te geven in de aanwezigheid van de leerlingen, om te signaleren en daar waar nodig op tijd te kunnen interveniëren. Hier worden codes gebruikt. Zoals bij alle codering geldt: des te meer codes er worden gebruikt hoe groter de mate van detail in de administratie, maar ook hoe meer misverstanden er kunnen ontstaan. De meeste softwarepakketten staan diverse afkortingen toe. Een aanwezigheidsregistratie kan volstaan door niet meer dan 9 afkortingen¹ te gebruiken.

A	Aanwezig	G	Gewichtige omstandigheden
Z	Ziek	D	Dokter/tandarts/ortho etc.
OA	Ongeoorloofd afwezig	S	Schorsing
TL	Te laat	VW	Verwijdering
V	Verlof		

Definieer elke afkorting eenduidig zodat er geen misverstanden ontstaan. Het is aan te bevelen om hierover met ouders, team en leerlingen van gedachten te blijven wisselen. Een goede legenda doet hierbij wonderen.

1. Protocol Amsterdam en Almere, handboek Ingrado

Gebruik de registratie zorgvuldig

In het primair onderwijs is het bij de meeste scholen de gewoonte om twee keer per dag de aanwezigheid te registreren: 1 keer aan het begin van de ochtend en 1 keer aan het begin van de middag. Door het opnemen van de aanwezigheid verricht de leerkracht een (bewuste) actie. Daardoor is er aandacht voor alle kinderen. Laat zien dat die aanwezigheid wordt gewaardeerd, het is geen registratie activiteit, het is een beloning. Iedere aanwezigheid wordt geregistreerd, net zoals de reden van een eventuele afwezigheid.

Zorg voor overzicht

Wanneer een toegankelijk overzicht beschikbaar is van de aanwezigheid van de leerlingen (per maand/kwartaal/jaar) is dat niet alleen nuttig voor het management, maar ook voor ouders, leerlingen en betrokkenen. Het versterkt de gezamenlijke verantwoordelijkheid voor het schoolbezoek. In welke vorm deze overzichten worden gepresenteerd is natuurlijk vrij aan de school en in veel gevallen afhankelijk van het gebruikte software programma.

Vergelijk geplande doelen en resultaten

Stel haalbare doelen voor de aanwezigheid per school en klas. Dat maakt aan het einde van het jaar duidelijk waar de successen te vieren zijn. Ga bij het stellen van de doelen altijd uit van haalbaarheid en wees reëel daarin.

Categoriseer met kleuren

Door het gebruik van kleuren valt snel te onderscheiden waar de successen en waar de uitdaging liggen. Dat is op elk niveau (school-klas-leerling) handig. In sommige softwareprogramma's is dit gemakkelijk naar boven te krijgen.

Gebruik de beschikbare data

Het is waardevol om niet alleen een week of maand terug te kijken in de verzuimadministratie, maar alle data gedurende het jaar te gebruiken. Hierdoor kan je gedurende het jaar soms patronen herkennen. Dat helpt bij het ontwikkelen van een interventie. Dat geldt niet alleen op leerling niveau maar ook op klas en schoolniveau. Hieronder voorbeelden van vragen die je tijdens het analyseren van de data kunt stellen:

- Welke invloed heeft tijd van het jaar?
- Welke invloed heeft het lesrooster?
- Welke invloed heeft ziekte van docent?

Natuurlijk zijn er nog veel meer onderwerpen die de aanwezigheid van leerlingen kunnen beïnvloeden. Dit is sterk afhankelijk van de context waarin de school zich begeeft.

Deel informatie

Het delen van informatie over aanwezigheid in de school helpt daar waar nodig om bij te kunnen sturen. Natuurlijk is deze informatie niet op individueel leerlingniveau maar wel op schoolniveau. Door het aanwezigheidspercentage weer te geven voor alle kinderen en ouders stimuleer je het gezamenlijk belang en eigenaarschap van aanwezigheid.

Positief benaderen van aanwezigheid

Aanwezigheid lijkt zo simpel maar het zou iets moeten zijn om met elkaar te vieren. Een positieve benadrukking van aanwezigheid stimuleert ook anderen. Dat geldt voor het kind, de ouder maar zeker ook voor het personeel van de school. Hierbij kan het aanwezigheidspercentage als een soort thermometer dienen die als positief resultaat gedeeld kan worden. Belonen werkt immers altijd beter dan straffen. Naast het gezamenlijk aandacht besteden aan aanwezigheid kan dit ook individueel. Wanneer een leerling stappen maakt naar een betere aanwezigheid, is dit een reden om dit succes de aandacht te geven die het verdient.

Organiseer een protocol bij de eerste dag afwezigheid

De eerste dag dat een kind niet op school aanwezig is, is een cruciale dag als het gaat om de preventie van afwezigheid. Juist de persoonlijke aandacht bij de start van de afwezigheidsperiode is cruciaal. Over het algemeen is dit een zeer arbeidsintensieve taak. Het belang is daarentegen echter groot. Een kind (en ouder) dat zich niet gemist voelt, zal sneller weer verzuimen of langer wegblijven (Reid, 2002). In het contact met ouders, maar als het even kan ook met het kind, moet in ieder geval worden geïnformeerd naar de oorzaak van afwezigheid, naar het welbevinden van ouders en kinderen. Daarnaast moeten er afspraken worden gemaakt over het vervolg (volgende contact, schoolwerk mogelijk?)

Evalueer regelmatig het aanwezigheidsbeleid

Om na te gaan hoe succesvol het aanwezigheidsbeleid is en wordt ervaren, is het van belang om dit regelmatig te evalueren. De uitkomsten van zo'n evaluatie kan weer gebruikt worden om het beleid aan te scherpen of bij te stellen. Tevens geeft het goed inzicht of een school op de goede weg is met het verzuimbeleid. Een vragenlijst voor bijvoorbeeld personeel of ouders kan inzicht verschaffen in uitdagingen en kan hele waardevolle feedback opleveren. Wanneer een vragenlijst periodiek wordt ingezet (bijvoorbeeld jaarlijks) kan ook worden beoordeeld of er vorderingen zijn gemaakt. De anonimiteit garandeert dat feedback ook eerlijk kan worden gegeven.

P **Praktisch gebruik van rapportages**

Hieronder staan een aantal praktische tips en aandachtspunten voor het gebruik van rapportages.

Een goede aanwezigheidsadministratie is de bron om goede sturing aan de aanwezigheid van de leerlingen te kunnen geven. Zo kunnen ook doelen worden gesteld voor te behalen resultaten in de toekomst. En niet in de laatste plaats: het maakt ook deel uit van het toetsingskader van de Inspectie.

Wat zijn bijvoorbeeld de streefpercentages als het om het ziekteverzuim gaat? Deze is vaak wel aanwezig voor de docenten. Kan hiervan een vertaling naar de leerlingen worden gemaakt?

Inzage in de afwezigheid geldt voor drie niveaus: de individuele leerling, de klas en natuurlijk de school. Voor ieder niveau zijn eigen doelstellingen te formuleren. Hierboven staat al een voorbeeld van een legenda. Iedere legenda is natuurlijk goed, mits iedereen zich daar aan houdt en deze ook inzicht creëert.

Afhankelijk van het software pakket dat de school gebruikt, kunnen overzichten worden uitgedraaid. Het is aan te bevelen om op de drie niveaus overzicht te hebben: kind, klas en school

Vaak wordt na de administratie te weinig tijd besteed aan een volledige rapportage. Data die worden ingevoerd, om er vervolgens niets mee te doen zijn een tijdsverspilling. Het is aan te bevelen om een medewerker verantwoordelijk te maken voor de analyse van het verzuim en dit op gezette tijden te rapporteren.

Het bespreken van de analyse verdient een vast onderdeel in de jaarcyclus van de teamvergaderingen. Bespreek de analyse tenminste een keer per kwartaal kort met gehele personeel van de school. Specifieke casussen of trends uit de analyse verdienen natuurlijk meer aandacht.

Literatuur

- Berlinski, S., Galiani, S., & Manacorda, M. (2008). *Giving children a better start: Preschool attendance and school-age profiles*. Journal of public Economics, 92(5-6), 1416-1440.
- Fallis, R. K., & Opatow, S. (2003). *Are students failing school or are schools failing students? Class cutting in high school*. Journal of Social Issues, 59(1), 103-119.
- Halberstadt, R. (2013) *Verstoord evenwicht: onderzoek naar de effecten van verzuimbeleid op de aard van het schoolverzuim*. Erasmus universiteit.
- Kearney, C., González, C., Graczyk, P. A., & Fornander, M. (2019). *Reconciling contemporary approaches to school attendance and school absenteeism: toward promotion and nimble response, global policy review and implementation, and future adaptability (part 1)*. Frontiers in psychology, 10, 2222.
- Keppens, G., Spruyt, B., & Roggemans, L. (2014). *Van occasionele tot reguliere spijbelaar: Een onderzoek naar het profiel van spijbelaars en de invloed van school en omgeving op spijbelen*. Brussels: Vrije Universiteit Brussel.
- Reid, K. (2002). *Truancy: Short and Long-Term Solutions*. Routledge Falmer.
- Reid, K., (2004). *Managing school attendance. Successful intervention strategies for reducing truancy*. Milton Park: Routledge
- Wilson, W., Malcolm, H., Edwards, S., & Davidson, J. (2008). *Bunking off: the impact of truancy on pupils and teachers*. British Educational Research Journal, 34, 1-17

Oktober 2023
www.ingrado.nl
info@ingrado.nl

Dit document werd mede mogelijk gemaakt met steun van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

Ingrado